

Prawo o zgromadzeniach

Przewodnik po podstawowych prawach i obowiązkach osób
uczestniczących w zgromadzeniach publicznych

AMNESTY
INTERNATIONAL

Prawo do udziału w zgromadzeniach jest uregulowane w Polsce w ustawie z 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach, zwanej dalej „*Ustawą*”. Wolność zgromadzeń gwarantowana jest przez Konstytucję RP (art. 57), Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (art. 11) oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 21). Dzięki temu, że wolność zgromadzeń została zapewniona także w w/w umowach międzynarodowych, osoba, której wolność zgromadzeń została naruszona, ma prawo zwrócić się ze skargą do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka lub Komitetu Praw Człowieka, o ile wcześniej wykorzysta wszystkie środki zaskarżenia w Polsce.

Prawo do zorganizowania zgromadzenia posiadają osoby prawne (np. stowarzyszenia i fundacje) i fizyczne (oprócz osób poniżej 18 roku życia oraz osób ubezwłasnowolnionych całkowicie lub częściowo), dalej określane jako osoby organizujące zgromadzenie.

I. Rodzaje zgromadzeń

- **Zgromadzenie zwykłe** – tworzy je grupa osób zebrana w miejscu ogólnodostępnym w celu wyrażenia swojej opinii w sprawach publicznych. Ustawa nie określa minimalnej liczby osób uczestniczących w zgromadzeniu.

W celu zorganizowania zgromadzenia zwykłego konieczne jest zawiadomienie organu gminy nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 6 dni przed planowaną datą zgromadzenia.

Może zostać zakazane.

- **Zgromadzenie spontaniczne** – zgromadzenie zorganizowane z powodu nagłego i niemożliwego do wcześniejszego przewidzenia wydarzenia związanego ze sferą publiczną, którego odbycie się w innym terminie byłoby bezcelowe. Z zasady służy szybkiej reakcji na inne wydarzenie.

Organizacja zgromadzenia spontanicznego nie wiąże się z żadnymi formalnościami. Nie jest wymagane uprzednie zgłoszenie do organów administracji.

Jednak nie może zakłócać zgromadzeń zorganizowanych w innym trybie.

Nie może zostać zakazane.

- **Zgromadzenie uproszczone** – może być zorganizowane w tej formie, jeśli w ocenie osoby organizującej nie będzie ono powodować utrudnień w ruchu drogowym, a w szczególności powodować zmiany w jego organizacji.

Zawiadomienie o organizacji zgromadzenia uproszczonego składa się do właściwego gminnego (miejskiego) centrum zarządzania kryzysowego, a w przypadku gdy w danej gminie nie zostało ono utworzone – wojewódzkiego centrum zarządzania kryzysowego, nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 2 dni przed planowaną datą zgromadzenia.

Nie może zostać zakazane.

- **Zgromadzenie cykliczne** – zgromadzenia organizowane przez tę samą osobę organizującą w tym samym miejscu lub na tej samej trasie co najmniej 4 razy w roku według opracowanego terminarza, lub co najmniej raz w roku w dniach świąt państwowych i narodowych, a tego rodzaju wydarzenia odbywały się w ciągu ostatnich 3 lat [od wejścia w życie Ustawy czyli od 2 kwietnia 2017 r.], chociażby nie w formie zgromadzeń, i miały na celu w szczególności uczczenie doniosłych i istotnych dla historii Rzeczypospolitej Polskiej wydarzeń.¹

W praktyce status zgromadzeń cyklicznych uzyskały w Polsce m.in. tak zwane „miesięcznice smoleńskie”, Marsz Niepodległości oraz obchody rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego 1 sierpnia na Placu Zamkowym w Warszawie.

Zorganizowanie zgromadzenia cyklicznego wymaga zgody wojewody i posiada status wyższy niż inne zgromadzenia. Zgoda wojewody uprawnia do organizacji wydarzenia przez okres 3 lat od pierwszej demonstracji. Zgodnie z ustawą niemożliwa jest organizacja kontrmanifestacji w tym samym miejscu i czasie co zgromadzenie cykliczne.

Wojewoda wydaje decyzję o cofnięciu zgody na cykliczne organizowanie zgromadzeń na wniosek osoby organizującej lub jeżeli co najmniej dwukrotnie zgromadzenie cykliczne nie zostało zorganizowane zgodnie z terminarzem.

W przypadku kontrdemonstracji (również wobec zgromadzeń cyklicznych) najczęściej wykorzystywanymi formami zgromadzeń są zgromadzenia uproszczone i spontaniczne.

Czas i miejsce zgromadzenia:

Zgodnie z ustawą, gdy zgłoszono dwa lub więcej zgromadzeń, które mają odbyć się w tym samym miejscu i czasie (choćby częściowo), o pierwszeństwie decyduje kolejność zgłoszeń. Dotyczy to zwłaszcza zgromadzeń, między którymi odległość ma być mniejsza niż 100 m, i których przebieg może zagrażać zdrowiu lub życiu albo mieniu w znacznych rozmiarach.

Jako osoba uczestnicząca w zgromadzeniu masz prawo:

- posiadać transparenty, wznosić okrzyki, śpiewać oraz praktykować inne czynności typowe dla pokojowych zgromadzeń;
- być zamaskowany/zamaskowana;
- nagrywać/fotografować wydarzenie (włączając w to nagrywanie funkcjonariuszy także podczas wykonywania czynności służbowych, bez rozpowszechniania pozyskanego w ten sposób materiału).

Uważaj! Nie możesz:

- mieć ze sobą żadnej broni, materiałów wybuchowych i pirotechnicznych lub innych niebezpiecznych narzędzi;

¹ Zgromadzenia cykliczne są niezgodne ze standardami międzynarodowymi. Takie rozwiązanie wprowadza nieuzasadnioną hierarchizację zgromadzeń i prowadzi do dyskryminacji między różnymi rodzajami zgromadzeń. Dodatkowo zakaz kontrdemonstracji w tym samym miejscu i czasie narusza wolność zgromadzeń, wypaczając istotę kontrdemonstracji.

- ignorować poleceń przewodniczącego zgromadzenia lub organizatora;
- umieszczać haseł, plakatów, afiszy bądź ogłoszeń w miejscu publicznym – bez zgody zarządcy takie działania stanowią wykroczenie, najczęściej karane grzywną od 20 zł do 5 tys. zł;
- naruszać nietykalności cielesnej funkcjonariuszy publicznych na służbie (umundurowani oraz nieumundurowani policjanci, strażnicy miejscy etc.) – naruszenie nie musi skutkować obrażeniami, może to oznaczać np. zrzucenie czapki z głowy funkcjonariusza lub odpychanie;
- grozić i znieważać funkcjonariuszy publicznych;
- spożywać alkoholu na placach, ulicach i w parkach z wyjątkiem miejsc, gdzie jest to dozwolone;
- odmówić podania danych osobowych funkcjonariuszowi publicznemu – może to skutkować zatrzymaniem lub kontrolą osobistą;
- uniemożliwiać lub przeszkadzać w organizacji lub przebiegu innej, legalnej demonstracji. Takie zachowanie może skutkować grzywną bądź karą ograniczenia wolności.

Pamiętaj:

- Osoby uczestniczące w zgromadzeniu z chwilą jego rozwiązania są zobowiązane niezwłocznie opuścić miejsce, w którym odbywało się zgromadzenie;
- Pozostanie w miejscu zgromadzenia może skutkować grzywną z powodu zakłócania porządku;
- Policjanci mają prawo użyć siły wobec osób niezgadzających się na opuszczenie demonstracji. Funkcjonariusze muszą jednak postępować z osobami demonstrującymi w sposób jak najmniej dotkliwy oraz uprzedzić o możliwości użycia siły lub przymusu bezpośredniego.

II. Rola Policji na zgromadzeniach

Funkcjonariusze publiczni są na zgromadzeniach po to, aby zapewnić bezpieczeństwo osobom uczestniczącym. Ich działania powinny być konieczne oraz proporcjonalne.

Funkcjonariusze publiczni mają prawo użyć środków przymusu bezpośredniego m.in: siły fizycznej, kajdanek, przeprowadzenia kontroli osobistej tylko w absolutnej konieczności i zawsze muszą o tym wcześniej uprzedzić! W toku wykonywania czynności służbowych mają obowiązek respektowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka.

Działania które policja może stosować, aby zabezpieczyć wydarzenie oraz osoby w nim uczestniczące:

- wylegitymowanie;
- ukaranie mandatem (do 500 zł);
- zatrzymanie;
- kontrola osobista.

WYLEGITYMOWANIE

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji nie wymienia sytuacji, w których policjant może nas wylegitymować. Nie jest konieczne podejrzenie popełnienia przez nas przestępstwa lub wykroczenia.

Dowód osobisty nie jest jedynym dokumentem, na podstawie którego można ustalić tożsamość. Może to być jakikolwiek dokument ze zdjęciem oraz numerem i serią. Tożsamość może zostać ustalona również w oparciu o oświadczenie osoby trzeciej (np. naszego znajomego), o ile taka osoba okaże dokument pozwalający stwierdzić jej tożsamość. Policjant może odstąpić od legitymowania osoby, która jest mu znana osobiście.

Policjant dokumentuje wylegitymowanie w notatniku służbowym lub w notatce służbowej, określając datę, czas, miejsce i przyczynę wylegitymowania oraz imię (imiona) i nazwisko oraz adres zamieszkania lub pobytu, numer PESEL (a w przypadku braku informacji o numerze PESEL – datę i miejsce urodzenia oraz imiona rodziców i nazwisko rodowe), rodzaj i cechy identyfikacyjne dokumentu, na podstawie którego ustalono tożsamość osoby legitymowanej, lub rodzaj informacji, na podstawie której ustalono tożsamość osoby legitymowanej.

Umundurowany policjant legitymujący lub zatrzymujący Cię ma obowiązek:

- podać swój stopień, imię i nazwisko w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych;
- podać podstawę prawną i przyczynę podjęcia czynności służbowej.

W przypadku gdy legitymujący policjant jest nieumundurowany ma on także obowiązek okazać swoją legitymację służbową, a na żądanie osoby, wobec której podjęto wykonywanie tych uprawnień, okazuje ją w sposób umożliwiający odnotowanie danych w niej zawartych.

Policjant po zakończeniu tych czynności musi poinformować nas o prawie do złożenia zażalenia na sposób przeprowadzenia czynności do właściwego miejscowo prokuratora.

Pamiętaj!

Odmowa podania danych lub podanie fikcyjnych danych osobowych może skutkować grzywną, a także może być podstawą do zatrzymania osoby.

Masz prawo zapisać sobie numery identyfikacyjne i nazwiska policjantów podejmujących czynności służbowe wobec Ciebie², a także przysługuje Ci prawo do złożenia zażalenia do miejscowo właściwego prokuratora na sposób prowadzenia tych czynności.

² Nie wszyscy funkcjonariusze mają taki obowiązek. Na przykład w przypadku oddziałów prewencji (m.in. w białych kaskach) oraz oddziałów w szyku zwartym informacji udziela wyłącznie osoba dowodząca akcją policyjną.

MANDAT

W razie popełnienia przez uczestnika zgromadzenia wykroczenia, funkcjonariusz Policji może ukarać go mandatem w wysokości do 500 złotych.

Możesz odmówić przyjęcia mandatu, jeśli uważasz, że jest on niestuszny lub wolisz by sprawę rozstrzygnął sąd. W przypadku odmowy przyjęcia mandatu, funkcjonariusz Policji kieruje do sądu wnioski o ukaranie. Sprawa może trafić do sądu również wówczas, gdy funkcjonariusz Policji nie zdecyduje się na ukaranie uczestnika mandatem, lecz od razu skieruje wniosek o ukaranie.

ZATRZYMANIE

Policjant może zatrzymać osobę stwarzającą w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia. Zatrzymanie może nastąpić w przypadku ujęcia osoby na gorącym uczynku, tj. w trakcie popełniania wykroczenia bądź bezpośrednio potem, jeśli nie jest możliwe ustalenie tożsamości osoby lub jeśli wystąpi potrzeba zastosowania postępowania przyspieszonego.

Zasady obowiązujące przy zatrzymaniu osoby:

- Zatrzymać osobę można tylko wówczas, gdy inne środki okazały się bezcelowe lub nieskuteczne;
- Osoba zatrzymana, może być “okazywana” (pokazywana innym w celu rozpoznania), fotografowana lub mogą być od niej pobrane odciski palców tylko wtedy, gdy jej tożsamości nie można ustalić w inny sposób;
- Osobę zatrzymaną należy niezwłocznie poddać – w razie uzasadnionej potrzeby – badaniu lekarskiemu lub udzielić jej pierwszej pomocy medycznej;
- Wszelkie czynności dokonane w związku z zatrzymaniem powinny być wykonywane w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby, wobec której zostają podjęte;
- Policjant po doprowadzeniu osoby zatrzymanej do jednostki Policji ma obowiązek:
 - poinformować osobę zatrzymaną o przysługujących jej prawach;
 - wręczyć jej pouczenie o uprawnieniach osoby zatrzymanej;
 - wysłuchać osobę zatrzymaną na okoliczność zatrzymania;
 - sporządzić protokół zatrzymania osoby;
 - doręczyć jej kopię za potwierdzeniem odbioru;
 - zawiadomić o zatrzymaniu miejscowo właściwego prokuratora.

Zostałeś/aś zatrzymany/a? Masz prawo do:

- informacji o przyczynie zatrzymania i do bycia wysłuchanym/a;
- złożenia lub odmowy wyjaśnień;
- niezbędnej pomocy medycznej;
- niezwłocznego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym;

- korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza;
- otrzymania odpisu protokołu zatrzymania;
- zawiadomienia o zatrzymaniu osoby najbliższej, jak również pracodawcy, szkoły, uczelni, dowódcy oraz osoby zarządzającej przedsiębiorstwem zatrzymanego albo przedsiębiorstwem, za które jest on odpowiedzialny;
- kontaktu z urzędem konsularnym lub z przedstawicielstwem dyplomatycznym państwa, którego jesteś obywatelem;
- odmowy udziału w przesłuchaniu i innego tego typu czynnościach do czasu przybycia adwokata;
- złożenia do miejscowo właściwego prokuratora zażalenia na sposób przeprowadzenia zatrzymania, w terminie 7 dni od zatrzymania;
- złożenia zażalenia na zatrzymanie do sądu w celu zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości zatrzymania;
- natychmiastowego zwolnienia, jeżeli przyczyny zatrzymania przestały istnieć, albo po upływie 48 godzin od chwili zatrzymania, o ile zatrzymany nie zostanie w tym czasie przekazany do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania;
- zwolnienia po 24 godzinach, jeżeli przyczyną zatrzymania była niemożność ustalenia tożsamości;
- w razie uznania przez organy ścigania, że doszło do popełnienia przestępstwa zatrzymanie może trwać maksymalnie 72 godziny, przy czym w ciągu pierwszych 48 godzin prokurator musi skierować do sądu wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania, a w ciągu następnych 24 godzin sąd musi wydać w tej sprawie postanowienie;
- odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie.

WAŻNE!

Legitymowanie i zatrzymanie to nie to samo. Osoba legitymowana, która nie stawia oporu, ma prawo się domagać, aby czynność ta przebiegała bez naruszania jej wolności osobistej. Jeśli legitymowanie przedłuża się ponad rozsądne granice i *de facto* przekształca się w zatrzymanie, osoba legitymowana może zaskarżyć taką czynność do sądu.

Pamiętaj:

Policjant nie może nikogo zmuszać do składania oświadczeń!

KONTROLA OSOBISTA

Zasady obowiązujące przy dokonywaniu kontroli osobistej:

- Kontrola osobista jest dopuszczalna w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa (słowo „uzasadnione” oznacza, że muszą pojawić się jakieś okoliczności, które zwróciły uwagę policjanta, np. zgłoszenie, że ktoś posiada narkotyki).
- Policjant ma obowiązek szanować godność przeszukiwanej osoby.

- Kontrola osobista powinna być dokonywana przez osobę tej samej płci oraz powinna się odbywać w miejscu niedostępnym dla osób postronnych, chyba że kontrola osobista musi być przeprowadzona niezwłocznie, w szczególności ze względu na okoliczności mogące stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia.
 - Podczas kontroli osobistej może być obecna osoba wskazana przez funkcjonariusza. Może też być obecny ktoś wskazany przez osobę kontrolowaną, jeżeli nie uniemożliwi to kontroli osobistej albo nie utrudni jej w istotny sposób.
 - Policjant dokumentuje czynności służbowe w notatniku służbowym lub w notatce służbowej, określając datę, czas, miejsce i przyczynę ich przeprowadzenia oraz dane osób, a także rodzaj i wynik czynności.
 - Na żądanie osoby poddanej kontroli osobistej policjant sporządza protokół z przeprowadzonych czynności.
-

Opracowano na podstawie:

Ustawa Prawo o zgromadzeniach z 24 lipca 2015 r. (Dz.U. 2015 poz. 1485 z późn. zm.);

Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (tekst jednolity Dz.U. 2019 poz. 161);

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie sposobu postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów (Dz.U. 2015 poz. 1565);

Publikacja Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka *Prawo o zgromadzeniach Praktyczny przewodnik* <http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/08/Prawo-o-zgromadzeniach-przewodnik-08-2017-bklt.pdf>.

Stan prawny: sierpień 2018 r.

